

Dags för nationellt vaccinationsprogram för äldre

PRO

SENIORERNA

SKPF
pensionärerna

De forskande
Läkemedelsföretagen

För bättre folkhälsa

Pensionärernas riksorganisation (PRO), SPF Seniorerna, SKPF Pensionärerna och Lif (branschorganisationen för de forskande läkemedelsföretagen i Sverige) ser ett stort behov av ett nationellt vaccinationsprogram för äldre, på samma sätt som vi har ett framgångsrikt vaccinationsprogram för barn.

Gruppen äldre lever idag allt längre. Redan 2015 började PRO och SPF Seniorerna driva frågan om ett nationellt vaccinationsprogram för äldre. 2016 rekommenderade Folkhälsomyndigheten att äldre och andra riskgrupper skulle erbjudas pneumokockvaccination kostnadsfritt och oberoende av vilken region man tillhör.¹ Idag har staten för första gången öronmärkt en summa pengar för pneumokockvaccination av den äldre befolkningen med start 2022 – ett steg i rätt riktning.

Under influensasäsongen 2020–2021 vaccinerades 60 procent av alla svenskar över 65 år mot influensa² – långt under Världshälsoorganisationens (WHO:s) rekommendation på 75 procent. Covid-19 är i sig en stark orsak till att vilja minska lidande och rädda livet på äldre personer. Införandet av ett vaccinationsprogram för äldre skulle även hjälpa till att minska trycket på hälso- och sjukvården.

Äldre är särskilt utsatta, inte bara under omständigheter som pandemin, utan även generellt. Det beror på en ökad risk för komplikationer från sjukdomar som influensa, pneumokocksjukdom och bältros. Socialdepartementet ser frågan som regionernas ansvar, men vi anser att ett nationellt program kommer att ge absolut bäst resultat för att säkra jämlik vård.

Precis som i vaccinationsprogrammet för barn bör programmet för äldre fokusera på regelbundenhet och struktur, med tydliga direktiv för kallelser, vaccination och uppföljning. Programmet kan dessutom implementeras relativt enkelt och med låg kostnad.

I den här rapporten diskuterar vi varför ett nationellt vaccinationsprogram för äldre behövs och vad som krävs för att göra det till verklighet och värna befolkningens hälsa från födsel till livets slut.

Idag har staten för första gången öronmärkt en summa pengar för pneumokockvaccination av den äldre befolkningen med start 2022 – ett steg i rätt riktning

¹ Folkhälsomyndigheten, Rekommendationer om pneumokockvaccination till riskgrupper (2019)

² Folkhälsomyndigheten, Influensasäsongen 2020–2021

Sjukdomar och vaccination

Sverige är tyvärr ett av de länder som haft hög dödlighet på grund av covid-19 (i relation till befolkningsstorlek). Tusentals äldre svenskar har dött eller blivit svårt sjuka under pandemin.

Influensa och pneumokocker är exempel på andra sjukdomar som det är viktigt att skydda äldre från, eftersom de kan ge svåra komplikationer. WHO har särskilt rekommenderat vaccination mot respiratoriska sjukdomar under covid-pandemin.³ Eftersom färre blivit utsatta för influensa och andra respiratoriska sjukdomar under pandemins restriktioner är nu risken större att den kommande säsongen av influensa och andra luftvägssjukdomar blir svår.⁴

Följande tre sjukdomar kan leda till svår sjukdom, komplikationer och kan även fungera som instegssjukdomar till en nedåtgående hälsospiral för äldre:

Influensa är en mycket smittsam virussjukdom som ger hög feber, huvudvärk, muskelvärk, hosta, halsont och ömmande ögon. Influensa kan också leda till komplikationer som inflammation i bihålor, öron eller lungor.

Pneumokocker är en typ av bakterier som finns i luftvägarna och kan orsaka allvarliga infektioner som lunginflammation, hjärnhinneinflammation och sepsis (blodförgiftning).

Bältros är en sjukdom som uppkommer efter att vattkoppsvirus återaktiveras. Viruset vandrar då från nervknutor vid ryggmärgen vidare längs en nerv vilket kan ge en akut och uttalad nervsmärta, allmän sjukdomskänsla och feber. På huden ovan dessa nerver bildas vätskefyllda blåsor vilka kan skapa ytterligare besvär så som klåda, smärta och sekundära infektioner.⁵

I Sverige dör mellan 500–700 personer varje år på grund av influensa (under säsongen 2017–2018 avled drygt 1 100 personer)⁶, och cirka 150–300 personer på grund av pneumokocksjukdom⁷. Även om dödsfall på grund av bältros är relativt ovanligt så kan det ge allvarliga komplikationer så som långvarig nervsmärta (postherpetisk neuralgi, PHN), lunginflammation, nedsatt hörsel eller syn, hjärnhinneinflammation och stroke, vilket gör det till en sjukdom som lämpar sig väl för ett vaccinationsprogram för äldre.

Eftersom äldre idag inte kallas till vaccination automatiskt krävs ett eget intresse, kunskap och initiativ från den äldre personens sida. Det har visat sig innebära att den socioekonomiska statusen kan vara avgörande.

3 Världshälsoorganisationen (WHO), WHO Regional Office for Europe recommendations on influenza vaccination for the 2020/2021 season during the ongoing COVID-19 pandemic (2020)

4 Världshälsoorganisationen (WHO), Influensa seasonal (september 2021)

5 1177 Vårdguiden – Influensa, Pneumokocker, Bältros, Sepsis/Blodförgiftning (april 2021)

6 Socialstyrelsen, Statistik om influensa, säsongerna 2015–2016 till 2018–2019

7 Folkhälsomyndigheten, Rekommendationer om pneumokockvaccination till riskgrupper (2019)

Undersökning

PRO, SPF Seniorerna och SKPF har genomfört en enkätundersökning bland sina medlemmar om attityder till vaccination. Enkäten hade totalt 2 352 svarande. Här följer en sammanställning av resultatet*.

98 % var positiva
till att vaccinera sig.

72 %
kunde tänka sig att ta fler
vaccinationer om de
var billigare eller gratis.

91 % var positiva
till ett nationellt vaccinations-
program för äldre.

Ungefär 2 %
uppgav att de inte
har för avsikt att
vaccinera sig.

59 % upplever inte
att hälso- och sjukvården
informerar om de
vaccinationer som de
kan ha nytta av (och
måste bekosta själva).

97 % anser att
covid-pandemin har
visat hur viktigt det är
att förebygga sjukdom
med hjälp av vaccination,
inte minst hos personer
över 65 års ålder.

**Vaccin de svarande
kunde tänka sig att ta:**

Covid-19: 92 %
Pneumokocker: 81 %
Influensa: 79 %
Bältros: 69 %
Stelkramp: 63 %
Kikhosta: 35 %

*Undersökningen genomfördes online vår/sommar 2021 och de svarande kunde välja mellan alternativen "Stämmer helt", "Stämmer ganska väl", "Stämmer ganska dåligt" och "Stämmer inte alls" på samtliga frågor utom frågan om vilka vaccin de kunde tänka sig ta - där angavs de vaccin de kunde tänka sig att ta, utan att värdera valen ytterligare. I sammanställningen ovan har "Stämmer helt" och "Stämmer ganska väl" slagits samman och räknas som "positiva" - samt att alternativen "Stämmer ganska dåligt" och "Stämmer inte alls" har slagits samman och räknas som "negativa". Siffrorna har avrundats.

Livskvalitet

I Sverige lever det idag (2020) 10 379 295 personer varav en femtedel (alltså mer än 2 miljoner personer) är 65 år eller äldre⁸ och andelen äldre fortsätter öka. I dagens samhälle lever vi längre än tidigare generationer och för att vi ska kunna leva länge med god hälsa och livskvalitet är det viktigt att förhindra sjukdom. Med åldern försämras immunförsvaret och förebyggande åtgärder som vaccination är otroligt viktiga för att ge långsiktiga, positiva resultat för både individ och samhälle.

– Prevention måste erbjudas organiserat och det måste vara så enkelt som möjligt att nå i synnerhet sköra grupper, säger Joakim Dillner, som är professor i infektionsepidemiologi vid Karolinska institutet. Om insatserna är komplicerade eller oorganiserade, då får man inte jämlik vård. Via ett vaccinationsprogram når vi ut till de som verkligen behöver det.

Med ett försvagat immunförsvaret löper äldre personer högre risk att bli multisjuka, alltså drabbas av flera sjukdomar samtidigt, vilket också ställer högre krav på sjukvården. Ett nationellt program skulle öka chanserna att uppnå en hög täckningsgrad för viktiga vaccin och ge ökad immunitet, vilket även skyddar de mest sjuka och utsatta individerna.

Även om man tillfrisknar från instegssjukdomar som influensa, pneumokocksjukdom och bältros kanske aldrig hälsan kommer tillbaka på samma nivå som innan sjukdomen och då kan ökade resurser i form av vård och omsorg behövas. Att hålla sig aktiv, delaktig och bibehålla sin självständighet är en av nycklarna till ett hälsosamt liv, även i hög ålder. Livskvalitet handlar inte bara om att överleva, utan om att leva och kunna njuta av livet.

– Det är såklart individuellt, men äldre har generellt en tendens till ett svagare immunförsvaret, säger Joakim Dillner. Och det är därför angeläget att äldre verkligen får tillgång till information och vaccination.

8 Statistiska Centralbyrån (SCB), Sveriges befolkningspyramid (2020)

Vaccinationsvilja

Att det nationella vaccinationsprogrammet för barn blivit en succé är ett faktum. Antalet fall av samtliga elva sjukdomar som ingår i programmet har minskat kraftigt, och visar tydligt att vaccin är nyckeln till framgång. Idag finns det dessutom vaccin som fungerar speciellt bra för äldre och deras unika behov.⁹

Vaccin har varit avgörande för att mer eller mindre eliminera många sjukdomar som tidigare ansågs vara allvarliga eller dödliga, till exempel polio, smittkoppor och mässling. Idag har många glömt de allvarliga konsekvenserna av dessa sjukdomar och det finns en rädsla för biverkningar från vaccination inom vissa grupper.

Alla mediciner och vaccin kan givetvis ge biverkningar, men den absoluta majoriteten av de som vaccinerar sig får antingen inga biverkningar alls, eller enbart milda sådana som ömhet eller rodnad vid injektionsstället.¹⁰

– Med ett organiserat vaccinationsprogram har man möjlighet att ge så god information som möjligt om både för- och nackdelar samt eventuella risker med vaccinationer, på ett trovärdigt sätt, säger Joakim Dillner.

Ett nationellt vaccinationsprogram för äldre bör innehålla vaccin som bedöms ge stora, positiva effekter för både individer och samhälle samt ger låg risk för komplikationer. De vaccin som vi anser är mest aktuella idag är mot influensa, pneumokocker och bältros. De tre skulle kunna utgöra grunden, men förändringar i samhället samt målgruppen i sig bör följas aktivt och vid behov kan programmet anpassas. Detta för att till exempel inkludera vaccin mot andra sjukdomar som utgör ett hot, så som covid-19.

– När Folkhälsomyndigheten rekommenderar vaccinationer så tycker jag att det är ett basalt krav på jämlik vård att man verkligen ser till att det når ut på det sätt som man har beslutat, säger Joakim Dillner.

⁹ Folkhälsomyndigheten, Pneumokockvaccination till riskgrupper (2016)

¹⁰ 1177, Så fungerar vaccin (april 2021)

Programformulering

I länder som Danmark och Storbritannien finns idag motsvarande program som bidrar till att fler äldre vaccinerar sig¹¹, men Sverige ligger på efterkälken. Många äldre dör i förtid trots att det ofta kan undvikas. Vaccin mot några av de vanligaste sjukdomar som är en risk för äldre skulle även minska infektionsförekomsten och leda till en reducerad användning av antibiotika. Färre sjuka äldre minskar dessutom både smittspridning och sjukdomsburda, samt gynnar samhällsekonomin.

Trots att vacciner är framgångsrika ur skyddssynpunkt utgör kostnaden endast en försvinnande liten del av samhällets totala kostnader för hälsa och sjukvård.

Med stöd från forskare och medicinsk expertis ser vi att det finns fyra viktiga utgångspunkter i formuleringen av ett vaccinationsprogram för äldre:

- 1 En övergripande plan och struktur baserad på Socialstyrelsens allmänna råd. Ett vaccinationsprogram skulle sannolikt öka benägenheten hos målgruppen äldre att vaccinera sig, vilket skulle ge dem bättre hälsa, livskvalitet och trygghet.
- 2 Ett jämnt vårdutbud och lika tillgång till och kostnad för vaccin över hela landet, genom att göra satsningen nationell istället för att varje region beslutar individuellt. Ett organiserat vaccinationsprogram skulle dessutom innebära bättre möjligheter att registrera data och följa upp resultaten av de förebyggande insatserna.
- 3 Förbättrad information till målgruppen så att Sverige kan öka täckningsgraden för vaccination av äldre och möta Världshälsoorganisationens mål, som bland annat siktar mot 75 procent för äldre och riskgrupper när det gäller influensa.¹²
- 4 Mot bakgrund av barnvaccinationsprogrammets framgång, prioritera äldre och deras möjlighet till vaccination. Om det är något vi ska lära oss av pandemin så är det vikten av att (1) förhindra sjukdom där det är möjligt och (2) skydda riskgrupper, inklusive äldre.

PRO, SPF Seniorerna, SKPF Pensionärerna och Lif anser att äldre ska värnas på samma sätt som barn via ett nationellt vaccinationsprogram. Både de yngre och de äldre grupperna har svagare immunförsvar och därmed större risk att drabbas av komplikationer från sjukdom än övriga befolkningen. Idag är inte äldre en prioriterad grupp – detta måste ändras.

¹¹ Netdoktor Pro, Så går det med efterfrågade vaccinationsprogrammet (2020)

¹² Världshälsoorganisationen (WHO)

08-701 67 00
info@pro.se
Box 3274, 103 65 Stockholm
www.pro.se

08-692 32 50
info@spfseniorerna.se
Box 225 74, 104 22 Stockholm
www.spfseniorerna.se

010-222 81 00
info@skpf.se
Box 300 88, 104 25 Stockholm
www.skpf.se

De forskande
Läkemedelsföretagen

08-462 37 00
info@lif.se
Box 17608, 118 92 Stockholm
www.lif.se